

De 'Liberale Kring' in de steigers

Geschiedenis en kunsthistorische verkenning van het voormalige bankhuis Spitaels op de Markt te Geraardsbergen

Deel 2: Architect LOUIS ROELANDT (1786-1864) bouwt voor François Spitaels een herenhuis in zuivere empirestijl (1817)

Rik VAN DAMME

In het vorige nummer werd door J. De Ro de eigendomsgeschiedenis van het voormalige bankhuis Spitaels behandeld. In dit tweede deel volgt een eerste kennismaking met de empirestijl en wordt dieper ingegaan op de persoon van architect Louis Roelandt.

Rond 1800 overheerst de Franse smaak nog steeds de architectuur in West-Europa

Wanneer men de evolutie van de bouwkunst in West-Europa overloopt, dan kan men er niet naast kijken: met Lodewijk XIV werd de Franse cultuur toonaangevend. De Franse cartesische geest had een klassiek getemperd antwoord gegeven op de overdadige en gevoelsgeladen Italiaanse barok. "Mesure, grandeur et dignité" waren de ingrediënten van het Franse classicisme dat in zijn "uitstraling" volledig in dienst stond van "le roi soleil". Met de dood van de Zonnekoning (1715), ging er dan ook een zucht van verlichting door de hogere standen die als reactie hun toevlucht zochten in een speelse en frivole rococo. Het "Hotel Soubise" in Parijs stond model voor deze nieuwe levensstijl. Het schelpmotief (rocaille), gouden lambriseringen en vele spiegels moesten de gezelligheid vergroten. Ook de Lodewijk XV-meubels met voluten en gedraaide pootjes pasten beter in de kleinere maar knussere ruimtes (salons).

Maar rond 1750 wordt onder invloed van de verlichting deze schijnwereld ontmaskerd en in vraag gesteld. Het ancien régime met een toonaangevende rijke adel en clerus, kraakte in zijn voegen. Een algemene versobering naar

Louis Roelandt op jonge leeftijd (olieverfschilderij, anoniem).

Het bankhuis Spitaels op het olieverfschilderij met een zicht op de Markt te Geraardsbergen door D. Missiaut (1827).

klassiek model kondigde zich aan zodat we kunnen spreken van een tweede renaissance. De invloed van de archeologie is hierbij van zeer groot belang geweest. De opgravingen in Italië (Herculaneum) en Griekenland (Aegina) brachten nieuwe antieke, vooral Griekse gebouwen aan het licht. De resultaten werden door middel van geïllustreerde naslagwerken over heel Europa verspreid. De archeoloog Johan Winckelmann en de Franse architect Soufflot waren de gangmakers van dit herboren classicisme, dat terug te brengen was

tot de formule: "Edele eenvoud en stille grootheid." De nieuwe burgermaatschappij die met de Franse revolutie gestalte kreeg, vond in de nieuwe stijl haar uithangbord. Ook Napoleon was gewonnen voor een architectuur die het decor werd voor de republikeinse waarden en deugden. De architecten Percier en Fontaine werden in Parijs de ontwerpers van de empirestijl, die vooral in de decoratie tot uiting kwam. De "First lady" Josephine de Beauharnais had een grote voorliefde voor planten en dieren; dat verklaart waarom o.a. zwanen

en bijen, naast Egyptische motieven regelmatig opduiken (¹). Louis Roelandt, de architect van François Spitaels, was in Parijs gevormd bij Percier en Fontaine, zoals we verder zullen zien. Zijn herenwoning op de Markt in Geraardsbergen werd dan ook een mooi voorbeeld van empirestijl.

De basiskennmerken van een "Hotel de Maître" naar Frans model

Het uitgesproken burgershuis dat L. Roelandt, als beginnende architect, in Geraardsbergen bouwde, beantwoordde volledig aan de eisen van de burger-koopman-bankier. Met het ancien régime was de ongedwongen verhouding tussen de heren en hun dienstpersoneel verdwenen. Het leven van de goede burgerij was niet meer een grotendeels openbaar gebeuren. De burger eiste een strikte scheiding tussen zijn privévertrekken en het personeel dat in zijn dienst stond. In Frankrijk noemde men dat "l'art de se loger commodément et pour soi." "RESTRIBUTION" is een stel vaste regels die zowel de planning van de woning als de keuze van de decoratie en de meubilering bepalen. Men sprak van "CONVENANCE" wanneer er een volmaakt evenwicht was tussen "NESSECITE" of functionaliteit, "COMMODITE" of comfortabele privacy en "BIENSEANCE", wat alles omvat om het gebouw een eigen karakter te geven. Omdat men in de stad over onvoldoende ruimte beschikte, was het noodzakelijk om voor de koetsen een "entrée à sec" te voorzien. In navolging van het Italiaanse palazzo, was het gelijkvloers volledig ingenomen door magazijnen, kantoren en ontvangstzalen voor de klanten. Via een majestueuze trap kwam men dan op de eerste verdieping - "de piano nobile" -, waar de heer des huizes met zijn familie comfortabel en rustig leefde. Hier werden ook de gasten ontvangen in kamers waar de rijkdom en de goede smaak werden

(¹) J. VANDENBREEDEN, F. DIERKENS-AUBRY, e.a., *De 19 eeuw. België. Architectuur en het Interieur*, Tielt, 1994, p. 39.

geëtaleerd. De slaapkamers bevonden zich op de tweede verdieping. In Frankrijk zal men deze herenhuizen een "bel-étage" noemen of "Hotel particulier".⁽²⁾ Het burgershuis dat L. Roelandt ontwierp heeft ook deze kenmerken, maar dan in een empireuitvoering.

Louis Roelandt (1786-1864): een architect met een uitgesproken Franse klassieke vorming

Een korte biografische schets kan ons helpen om het gebouw op de Markt nauwkeuriger te dateren en ook meer licht te werpen op de beginperiode van zijn carrière. Louis Roelandt werd geboren te Nieuwpoort op 31 januari 1786. Hij ging in de leer bij een timmerman en werd later leerling-tekenaar bij architect Fouqueur. Deze bracht hem in contact met Petrus Velleman, aannemer-architect in Gent en directeur van de Academie voor Schone Kunsten aldaar. Op zijn aanvraag werd Louis ingeschreven voor de afdeling architectuur. Omdat de ouders van Roelandt maar een bescheiden inkomen hadden, mocht Louis bij Velleman inwonen en werd hij ook in zijn atelier ingeschreven als schrijnwerker (1801). Het talent van de leerling-architect kon zich gedurende acht jaar ontwikkelen en hij kaapte zelfs verschillende medailles weg. Om zijn opleiding te vervolmaken gaf Velleman hem de mogelijkheid om met zijn steun en op zijn kosten in Parijs verder te studeren. In 1809 wordt Louis samen met de Brugeling Frans Suys aangenomen in de "Ecole Speciale d'Architecture de Paris."⁽³⁾ In het rijksarchief te Leuven bevinden zich 33 brieven van vader Norbert Roelandt aan Petrus Velleman in Gent. Hierin vonden we heel wat informatie over dit studieverblijf in Parijs. Zo vernemen we dat hij er lessen volgt maar ook samenwerkt met de beroemde architecten Percier

De Liberale Kring met de gerestaureerde voorgevel (mei 2012). (Foto Jacques De Ro)

en Fontaine, de gangmakers van de empirestijl. Zo komt het dat hij mee aan de plannen mag werken voor de keizerlijke residenties in Compiègne en Saint-Cloud. Daarboven werkt hij mee aan de empiredecoratie van enkele vleugels in het Louvre. Hij neemt met verschillende ontwerpen ook deel aan prijsvragen, met wisselend succes. In 1810 werd zijn inzending niet aanvaard, maar het jaar daarop kaapt hij de eerste prijs weg in de "Grand Concours d'Architecture ouvert pour tous les Français." Aangemoedigd door dit succes dingt hij ook naar de fel begeerde Prijs van Rome met een ontwerp voor

"L'Université Impériale". Hoewel hij er hard aan gewerkt had en Percier hem een kans gaf, wordt zijn ontwerp niet bekroond. In een brief wordt vaag gesuggereerd dat hij de tweede prijs zou gekregen hebben maar we vonden daar nergens nog een bevestiging van. In 1812, met de mislukte veldtocht naar Rusland, keren de krijgskansen voor Napoleon, die in oktober 1813 te Leipzig verslagen wordt. Louis blijft vooral nog voor Fontaine werken maar krijgt tot grote bezorgdheid van zijn vader ook nog problemen met zijn gezondheid. Hij moet het wat rustiger aan doen en weigert op aanraden van Velleman een aan-

⁽²⁾ L. DHONDT, e.a. *18de-eeuwse architectuur in België*, Tielt, 1998, p. 17-19.

⁽³⁾ I. DE WOLF, *De burgerlijke architectuur te Geraardsbergen van 1800 tot 1914*, proefschrift, U.G., Gent, 1992-1993, p. 37-50.

Ontwerp van de voorgevel van de Aula van de Gentse universiteit.

bod om stadsarchitect van Valenciennes te worden. Louis grijpt weer naast een prijs met een van zijn ontwerpen. Hij besluit om er geen tijd meer in te steken. Om gezondheidsredenen ontsnapt hij aan de militaire dienst. Parijs wordt door de geallieerde troepen ingenomen en Napoleon moet in ballingschap naar Elba. Louis keert noodgedwongen naar Gent terug waar hij met zijn zwakke gezondheid door Velleman wordt opgevangen (mei 1814). Vader Roelandt maakt zich zorgen en twijfelt eraan of zijn zoon ooit aan de slag zal kunnen en zijn brood verdienen. We vernemen alleen dat Louis in 1816 voor een opdracht naar 's-Gravenhage is gegaan en ook voor een tijdje naar Londen trekt. ⁽⁴⁾ In december 1816 kreeg hij de opdracht om de Aula van de universiteit te bouwen en dat werd de start van een schitterende loopbaan. Op 3 mei 1817 keurt de gemeenteraad van

Gent zijn ontwerp goed en kunnen de werken van start gaan. In 1819 wordt hij ook stadsarchitect en bouwt hij in die hoedanigheid in Gent het gerechtshof, de opera en de Sint-Annakerk. Zijn goede reputatie opent ook de deuren voor een leerstoel architectuur aan de Academie (1819) en de Universiteit (1836). Tussendoor wordt hij ook eigenaar van de eerste gasfabriek in Gent, waarvan de opbrengst hem geen windeieren heeft gelegd. Hij overlijdt op 5 april 1864 als een welstellende burger in zijn herenhuis aan de Nederkouter.

Besluit

Op basis van deze biografische gegevens kunnen we voor de bouw van het bankhuis Spitaels besluiten:

1° dat Louis Roelandt in 1812 nog in Parijs studeert en dus onmogelijk in Geraardsbergen aan de slag

was.

2° bij zijn terugkeer uit Parijs (1814) is hij als beginnende architect op zoek naar een opdracht en heeft hij het aanbod van F. Spitaels in dank aangenomen.

3° de familie Spitaels had goede relaties met kunstschilder Pieter Van Huffel (1769-1844), een Geraardsbergenaar die naar Gent verhuisde en er directeur werd van de Academie voor Schone Kunsten. Heeft hij Roelandt daar ontmoet en in contact gebracht met François Spitaels? Deze laatste verbleef ook regelmatig in Gent voor de uitoefening van zijn politieke mandaten. Het blijft een open vraag.

In de Gentse universiteitsbibliotheek vonden we de plannen die Roelandt tekende voor het bankhuis Spitaels. ⁽⁵⁾ Enkele exemplaren zijn duidelijk door hem ondertekend maar niet gedateerd. We beschikken alleen over een detailschets waarop 5 april 1819 duidelijk vermeld staat. We mogen dus gerust 1817 als bouwjaar aanvaarden; we weten echter niet hoelang de werken geduurd hebben en wanneer de bank geopend werd.

Rik VAN DAMME

Rechtzetting

In ons vorig nummer is er op pagina 8 een fout geslopen. De teksten onder de portretten zijn verwisseld. Dit betekent dat in de linkerkolom onderaan niet Adrien Spitaels maar zijn oudere broer Joseph Adrien staat afgebeeld. Op de foto bovenaan rechts zien we dan Adrien Spitaels.

⁽⁴⁾ RAL (Rijksarchief Leuven), *Fonds Paters Dominicanen*, nr. 001346.

⁽⁵⁾ UbibG (Universiteitsbibliotheek Gent), *De Vliegende Blaadjes*, FII.G.039.